

warunki nauki, sprzęt specjalistyczny i środki dydaktyczne oraz integrację ze środowiskiem rówieśniczym. Zadaniem przedszkola jest stwarzanie warunków do rozwijania aktywności, zabawy, wspieranie samodzielności i kreatywności, wzmacnianie poczucia wartości, wyrabianie nawyków do radzenia sobie z emocjami oraz realizacja treści wychowawczych we współpracy z rodzicami. Przedszkole przygotowuje w ten sposób dziecko z niepełnosprawnością intelektualną do podjęcia nauki szkolnej oraz umożliwia realizację tzw. zerówki, czyli obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego.

7.2.1. Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim realizują kolejne etapy edukacji w szkole podstawowej oraz w szkołach ponadpodstawowych – branżowych I i II stopnia. W wieku dorosłym mogą uzupełniać swoją wiedzę na kursach kwalifikacyjnych lub uczęszczając do liceum dla dorosłych.

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim charakteryzuje się zaburzeniami rozwojowymi w sferach takich jak: **spostrzeganie, pamięć, uwaga, myślenie, mowa, sprawność motoryczna i manualna** oraz **w sferze motywacji i kontroli emocji** w stosunku do pełnosprawnych rówieśników [Antoszkiewicz 2016: 6, Talarowska 2012: 368–370, Zasepa 2016: 135–137, Bobkowicz-Lewartowska 2011: 47–51]. Mogą być one spowodowane uszkodzeniem ośrodkowego układu nerwowego (np. w mózgowym porażeniu dziecięcym) lub innymi schorzeniami, które często współwystępują z niepełnosprawnością intelektualną. Zaburzenia te są przyczyną trudności w opanowywaniu wiedzy i umiejętności wymaganych w szkole. Spostrzeżenia i wyobrażenia u ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim mogą być nieprecyzyjne, przebiegają wolniej, pojawiają się trudności z wyróżnieniem istotnych szczegółów, mimo że zmysły funkcjonują prawidłowo.

Myślenie dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim ma charakter konkretno-obrazowy i sytuacyjny. Ważne jest zatem możliwie szerokie stosowanie doświadczeń i obserwacji oraz różnych form praktycznego działania, zanim dziecko przejdzie do zadań wymagających interpretacji schematu i rozumienia symboli. Uczeń może mieć trudności z uogólnianiem, abstrahowaniem, porównywaniem oraz rozumowaniem przyczynowo-skutkowym [Wyczesany 2012: 71]. Potrafi definiować pojęcia konkretne, ale nie abstrakcyjne, stąd opanowanie treści o charakterze abstrakcyjnym, wymagającym logicznego myślenia i wnioskowania jest trudne do osiągnięcia. Uwaga jest krótkotrwała. Tempo uczenia jest wolne, ale osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim opanowują umiejętność czytania, pisanania i liczenia. W przypadku dobrze rozwiniętej pamięci mechanicznej uczniowie uczą się wierszyków, piosenek, ale często występuje uczenie się bez zrozumienia. Koordynacja ruchów jest gorsza niż rówieśników, ale

możliwe jest opanowanie czynności zawodowych [Talarowska 2012: 368–370]. Jeżeli niepełnosprawności intelektualnej nie towarzyszą inne zaburzenia, np. ruchowe, to taka osoba może być w pełni samoobsługowa, potrafi dbać o swoją higienę i zdrowie.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim często mają trudności w interpretacji sytuacji społecznych i relacji, jakie zachodzą między ludźmi. Wśród tej grupy znajdują się osoby, które łatwo nawiązują kontakty, ale też takie, które są zamknięte w sobie i niechętnie do rozpoczęcia dialogu i komunikacji. Większość z nich cechuje sztywność poglądów i zachowań, choć jednocześnie są one podatne na różne sugestie. Rozwój sfery emocjonalno-społecznej zależy od wpływów środowiska, w jakim przebywa dziecko, zwłaszcza rodzinnego. Wiek dojrzałości społecznej określa się na 17 lat, zaś maksymalny poziom rozwoju intelektualnego w wieku 15–21 lat jest porównywalny do 8–12-letnich pełnosprawnych rówieśników [Bobkowicz-Lewartowska 2011: 50–51].

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim oprócz obowiązkowych zajęć edukacyjnych realizowanych w formie przedmiotów mają zapewnione zajęcia rewalidacyjne o charakterze terapeutycznym, które uwzględniają potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia, a także różne formy tzw. pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Uczniowie wymagają działań zmierzających do wyrównywania poziomu wiedzy i umiejętności szkolnych, a także funkcjonowania społecznego i osobistego.

W pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną należy przede wszystkim uwzględnić jego indywidualne potrzeby, wykorzystać mocne strony i zainteresowania oraz tak pokierować jego edukacją, aby wybrał zawód umożliwiający mu godne przeżywanie dorosłości. Kształcenie zawodowe może odbywać się w warunkach szkół zawodowych masowych (od 2017 r. szkół branżowych I i II stopnia) lub w szkołach branżowych specjalnych. Kształcenie w 3-letniej szkole branżowej I stopnia od roku 2017 odbywa się w zawodach ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, dla których przewidziano kształcenie w tym typie szkoły. Po ukończeniu jej uczeń ma możliwość uzyskania dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe. Wybór zawodu jest jedną z najważniejszych decyzji w życiu osoby z niepełnosprawnością, przy czym warto zaznaczyć, że obserwuje się małą samodzielność w dokonywaniu takich wyborów przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim [Mariańczyk 2010: 5]. W wyborze kierunku kształcenia wspomagają dzieci i młodzież doradcy zawodowi, którzy po rozeznaniu rynku pracy i predyspozycji ucznia oraz jego zainteresowań powinni wskazywać możliwości dalszego kształcenia i uzyskania zawodu. Do czynników ograniczających możliwość wyboru kształcenia zawodowego młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim według Gajdzicy należą:

- specyfika funkcjonowania psychospołecznego (opisana powyżej),
- trudności z dostępem do kształcenia zawodowego w rejonie zamieszkania,
- trafność wyboru zawodu w kontekście własnych zainteresowań,
- realne możliwości podjęcia pracy zarobkowej w wybranym zawodzie w miejscu zamieszkania [za: Mariańczyk, Otrębski 2012: 320].

Na tym etapie edukacji terapeuta zajęciowy powinien angażować się w projekty mające na celu wdrażanie szkolenia zawodowego osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz pomóc w określeniu zainteresowań i ważnych zajęć z punktu widzenia takiej osoby, aby mogła dokonać trafnego i satysfakcjonującego wyboru zawodu [Żychowicz 2016: 120] i w przyszłości znalazła zatrudnienie. Młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim nie ustępuje pod względem ilości i jakości wykonywanej pracy osobom pełnosprawnym zatrudnionym na tym samym stanowisku [Bobkowicz-Lewartowska 2011: 88].

7.2.2. Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym

Dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym mogą pobierać naukę w szkołach podstawowych (integracyjnych, specjalnych, ogólnodostępnych) oraz szkołach przysposabiających do pracy.

Celem edukacji tej grupy uczniów w szkołach podstawowych jest budowanie tożsamości, rozwijanie autonomii i poczucia godności, wdrażanie do funkcjonowania społecznego oraz rozumienia i przestrzegania norm społecznych. Poprzez rozwijanie kompetencji komunikacyjnych, osobistych i społecznych w przyszłości należy dążyć do osiągnięcia maksymalnej samodzielności umożliwiającej godne życie w dorosłości. Działania edukacyjne są skierowane na uzyskanie przez ucznia:

- możliwości komunikowania się z otoczeniem;
- zdobycie maksymalnej samodzielności w zaspokajaniu własnych potrzeb;
- osiągnięcie zaradności w życiu codziennym, stosownie do indywidualnych możliwości;
- możliwości uczestnictwa w różnych formach życia społecznego na równi z innymi członkami danej zbiorowości, przestrzegając norm społecznych, ale zachowując prawo do inności;
- umiejętności i czynności koniecznych w przyszłym dorosłym życiu⁷.

Specyfika kształcenia **uczniów z głębszą niepełnosprawnością intelektualną** polega na nauczaniu i wychowaniu holistycznym, sytuacyjnym, zintegrowanym, opartym na wielozmysłowym poznawaniu świata. Podstawową jednostką organizacyjną w szkole jest oddział, do którego powinni trafiać uczniowie o podobnych potrzebach i możliwościach psychofizycznych, niekoniecznie w tym samym wieku.

⁷ Rozporządzenie MEN z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r., poz. 356).